

EL VAL·LÈS ORIENTAL AL SEGLE XVII: EVOLUCIO DEMOGRAFICA I ECONÒMICA

per JAUME DANTÍ I RIU

setembre de 1978

Esmenten d'entrada alguns dels objectius que ens proposàrem al començar aquest treball relacionats amb el marc geogràfic, la cronologia i les fonts utilitzades.

El fet d'escollir el segle XVII és sobre tot per ésser una de les èpoques històriques de Catalunya menys estudiades, si bé es coneixen els trets generals i els fets més extraordinaris, no s'hi han dedicat massa estudis concrets. Per altra banda és un segle ple de canvis que ens porten a comprendre millor l'època anterior i posterior.

La utilització d'un marc comarcal com a base de l'estudi, fou un altre dels objectius inicials. L'explicació es fonamenta en la constatació de que la història general o total necessita ésser compulsada o concretada a partir de l'anàlisi d'uns marcs més reduïts, que en el cas concret de Catalunya és la comarca. Aquest interès no és pas fruit d'un esperit més o menys «comarcalista», sino de la intenció d'aportar dades més precises a la història general de Catalunya i, en el que ho permetin les conclusions, a la història general.

Per extensió de l'objectiu anterior ens proposem també utilitzar tota una sèrie de fonts a les que la història general normalment no accedeix per les dificultats de localització i per la seva mateixa concreció. Tanmateix dites fonts són el reflexe més fidel de la realitat històrica diària.

El treball en si comença per un necessari estudi del marc natural, la comarca del Vallès Oriental, la seva formació geogràfica que argumen-

tarà la dedicació gairebé completa a l'agricultura, degut a l'existència d'una terra bona, planera i en bona part de regadiu. Es distingeixen però les diferents valls dels rius que la travessen (el Tenes, el Congost, el Mogent i la Tordera). Destaquem d'aquesta anàlisi la ciutat cap de la comarca, Granollers, que com a tal és on s'hi realitza el mercat que donarà una certa unitat a tota l'evolució econòmica dels pobles que hi participen.

Cal també fer notar que la proximitat geogràfica amb Barcelona li dona alguns trets diferencials respecte a altres comarques amb característiques semblants, d'aquestes mencionem especialment el proveïment habitual de cereal a la dita ciutat de Barcelona.

En quant a les fonts diferenciem les utilitzades per l'anàlisi demogràfica i per l'anàlisi econòmica. Les primeres, a més a més dels fogatges generals de Catalunya, són fonamentalment dels arxius parroquials, els llibres de baptismes, defuncions i matrimonis, així com algunes sèries de quaderns del compliment pasqual. Avancem que no s'ha pretès exhaurir la informació que les esmentades fonts ofereixen (possibilitat de reconstrucció de famílies i altres apreciacions estadístiques) ja que concebem el coneixement demogràfic no com a estudi vàlid per sí mateix sino en tan que necessari per a la comprensió de l'evolució econòmica i del «creixement» general.

Les fonts emprades per l'anàlisi econòmica són molt més diverses. Les més nombroses provenen dels arxius municipals, sobresortint el de Granollers que per la seva qualitat de cap de comarca té informació sobre la majoria de pobles de la mateixa. La documentació més important en aquest àmbit és la dels llibres del consell de la vila i els llibres del clavari. Un altre fons documental és el dels arxius familiars mitjançant els quals coneixem aspectes concrets de la propietat agrícola, la producció i la comercialització.

Per les qüestions fiscals i també de la producció s'estudia la situació econòmica d'alguns senyorius tant laïcs com eclesiàstics. Cal tenir en compte que bona part de la comarca mantenia encara elements d'aquest tipus de jurisdicció (Baronia de Bontbui, Baronia de la Roca, Monestir de St. Miquel del Fai i d'altres). Són útils també pel coneixement de la producció els llibres de rendes de les parròquies, en els que s'hi anoten les quantitats rebudes per diferents conceptes, entre altres pel delme.

Finalment s'utilitza documentació de tipus oficial, és a dir la de les institucions catalanes i la de relacions amb la monarquia, interessant sobre tot pel desenvolupament de les institucions així com per a co-

nèixer la incidència de la fiscalitat general sobre els municipis (repartiments d'impostos, de lleves, etc.).

La diversitat de fonts utilitzables en aquesta anàlisi econòmica, d'altra banda indispensables si tenim en compte que la informació que moltes d'elles ens aporten és molt minça, dificulta moltes vegades la comparació i la síntesi, per aquesta raó un cop conegudes aquestes dades cal un estudi més aprofundit sobre alguns aspectes que no queden suficientment clars (producció, preus, mobilitat de la terra, etc.).

L'anàlisi dels creixements vegetatius de les parròquies estudiades ens dona uns resultats força diferents dels acceptats globalment per tot Catalunya (J. NADAL —E. GIRALT.— *La population catalane 1553-1717*). De forma general s'observa com el segle es divideix en dues etapes clares, la primera que arriba fins a 1660 en la qual es registren alces i baixes periòdiques però amb resultats positius en la seva major part, en els moments pitjors es produeix un estancament, mai s'arriba al decreixement.

Dins d'aquest període cal destacar el quinquenni 1650-54 en el que, degut a la forta incidència de la pesta de 1651-52, excepte en una de les parròquies (L'Ametlla del Vallès) ens trobem amb un decreixement comú tot i que tampoc és excessivament important dins del procés secular.

L'altra etapa va des de 1660 fins a final de segle i en aquesta ens trobem amb un creixement continuat, més fort en el seu inici i afeblint-se en els darrers cinc anys. Aquest creixement continuat és causat no tan per l'augment de la natalitat, que també hi és, sino més aviat per la baixada important de la mortalitat.

Al comparar els nostres resultats amb els donats per tot Catalunya veiem com l'etapa 1553-1630, dels llocs on en tenim dades, és, com arreu, de fort creixement. La segona etapa, de 1631 a 1660, seria d'estancament, situació que només es reflecteix en el nostre estudi en uns períodes molt limitats. Finalment en la tercera etapa que va de 1661 a 1717 alternen els cicles bons amb els dolents i és en aquesta on els nostres resultats s'apartarien més de l'evolució general.

Amb aquestes constatacions ens plantejem en primer lloc que el fort creixement demogràfic atribuït a les comarques de la costa catalana arriba també i amb tanta o més intensitat al Vallès, fenomen que no és d'estranyar pel contacte entre aquelles i la darrera. I en segon lloc calia preguntar-se si el factor immigració francesa, tan important en aquelles comarques, fou també una de les causes del creixement del Vallès Oriental. L'anàlisi l'hem fet sobre tot a partir dels llibres de ma-

trimonis per tal de conèixer quina proporció d'estrangers arrelaven en el pobles estudiats. El resultat és que el nombre de francesos és insuficient per augmentar dit creixement, aproximadament un 7% del total de matrimonis del segle, tot i que és superior al donat pels autors citats és també molt inferior al corresponent del segle XVI en aquelles comarques de la costa.

Observada, doncs, l'evolució demogràfica s'arriba a la conclusió de que cal revisar l'anomenada «crisi» demogràfica del segle XVII o com a mínim s'hauria de delimitar amb més precisió, tenint en compte les variants de l'evolució de la població segons la seva localització. Al mateix temps aquesta revisió influeix també en el plantejament del redreç de finals de segle, situat entorn de 1680, ja que potser no afectarà a tot Catalunya sino tan sols a algunes comarques determinades.

Pel que fa a les conclusions referents al creixement econòmic, veiem com els diversos aspectes estudiats coincideixen en la data de 1620 com de començament de la crisi, fins aquesta dècada es va mantenir la conjuntura més o menys estable heredada del segle anterior. A partir d'aleshores comencen a registrar-se, tan per part dels municipis com per part de les famílies pageses, una serie de préstecs i vendes, fins i tot de terres, per a pagar deutes. A més a més a partir de 1630 apareixen manques de blat periòdiques que causen «gran necessitat» en els pobles de la comarca (1631, 40, 41, 43, 52), influint així mateix en les dites «vendes per necessitats».

Aquesta situació s'agreuja a partir de 1640 i més després de 1650 quan s'hi afegeixen els efectes de la pesta i el pes excessiu dels allotjaments. Alhora continuen contribuint en el decreixement les males col·lites de cereal que arriben fins a 1680.

En quant a la importància del factor allotjaments, cal tenir en compte que si bé aquests abans de la guerra de Secessió ja eren carregosos per l'economia catalana, sobre tot a les zones rurals com és el cas del Vallès Oriental, més ho van ser a partir de l'acabament de la guerra ja que augmentà la quantitat de tropes allotjades al mateix temps que augmentaven les exempcions per part dels privilegiats, hi ha un nombre important de dits privilegis durant el regnat de Carles II.

Amb aquestes constatacions no podem parlar per tant de canvi en la situació econòmica de la comarca fins a final de segle, en el darrer quinquenni i en el millor dels casos després de 1690. Tot i així més que canvi el que es detacten són algunes inversions abans inexistents, obres

d'infraestructura municipal, algunes liquidacions de deutes, la substitució dels allotjaments per una única contribució més raonable, etc.

Malgrat tot però, en el camp durant bona part del segle hi hauria hagut una feble estabilitat i per si mateix no hauria arribat a la crisi, ja que les collites insuficients mai es van perllongar durant anys seguits el que permetia poder-se refer. La crisi es produí, el trencament de la dèbil estabilitat, per la incidència d'un factor exterior tan important com pot ser el dels allotjaments.

Amb aquestes condicions la recuperació afirmada per Catalunya després de 1680 no s'observa, almenys d'una forma clara, en el Vallès. El canvi en els productes que es conreen és mínim, mai va ésser una comarca exportadora i la inversió en petites indústries és molt poc significat.

Arribats en aquest punt, la interrelació entre ambdues evolucions ens porta a la conclusió de l'existència d'un cert parallelisme fins a 1660, que és un període de decreixement o estancament, i d'un desequilibri a partir d'aquesta data ja que mentre la situació econòmica es mantén estancada la població segueix creixent. Aquesta disparitat explicaria els moviments socials de final de segle, «Revolta dels Gorretes» de 1687 a 1689, i també la connexió amb la situació propia de la guerra de Successió.